

Отрощенко В. В.

ДЕЯКІ НЮАНСИ АРІЙСЬКОГО МІФУ

Статтю присвячено особливостям реставрації арійського міфу в непевних реаліях сучасної України, коли археологія стає заручницею політичних ігор та провокацій.

Арійська ідея й відповідна теорія та практика накоїли в минулому столітті стільки лиха, що повертатися до цього питання в новому тисячолітті здавалося б немає жодного сенсу. Проте реалії нашого життя засвідчують помітні рецидиви арійської хвороби як у нас, так і в наших східних сусідів. І якщо сусіди, через представників інтелектуального сегменту російського суспільства, перейшли принаймні до осмислення цієї проблеми [1], то наші «оріяни», практично без перешкод, розвивають наступ на інтелектуальні редути громади [2; 3]. Арійська морквина, приторочена до нитки, буквально заворожує відповідно налаштовану юрбу. Коли ж арійську нитку починають вправно вплітати у вінок національної ідеї, то відразу ж вигулькує виразний антисемітський мотив [4]. Таку саму закономірність знаходимо й у сусідів: «Шнірельман встановлює у неоарійській міфотворчості антисемітські та месіанські мотиви, а також тісний зв'язок з окультизмом XIX (О. П. Блаватська) і XX віків (Е. Бейлі, течія «New Age»)» [5]. Почнемо з огляду деяких російських спостережень.

В. Шнірельман присвятив арійському міфіві на російському ґрунті другу частину своєї монографії «Інтелектуальні лабіринти: нариси ідеології в сучасній Росії», а третю - неоязичництву. Суть його підходу до проблеми виразно проступає вже з назв окремих розділів частини 2: «Друге пришествя арійського міфу», «Нащо росіянам арійська ідентичність?», «Пристрасті за Аркаїмом: арійська ідея та націоналізм», «Російська відповідь: археологія, російський націоналізм та Арктична прабатьківщина». Останній розділ починається з підрозділу «Росіяни у біді» [6]. Звісно, висновок щодо «великої арійської цивілізації - матері російського племені» не може не тішити росіян, які потрапили у пострадянську біду [7]. В. Шнірельман резонно звертає увагу на тих фахівців (Б. О. Рибаків, О. М. Трубачов, Н. Р. Гусєва, С. В. Жарнікова, увага - Ю. О. Шилов), які не лише брали участь у такому фантазуванні, а ще й освячували його своїм академічним авторитетом [8]. В іншій своїй роботі цей же дос-

лідник зараховує Ю. Шилову, поряд з Г. Лозко, до кола прихильників «слов'янсько-арійського» поганства та етнонаціоналізму [9].

То хто ж такий Ю. Шилов: російський академік чи український поганець-етнонаціоналіст? Питання є непростим. Ось як професійний міфотворець (арієзнавець) репрезентує себе сам: «Академік (Православної Русської Академії, Української академії оригінальних ідей, New York Academy of Sciences), професор (ПРА та МАУП - Міжрегіональної Академії управління персоналом), член Союзів письменників України й Росії, голова історичної секції Всеслов'янського собору (союзу громадських організацій слов'янських країн)» [10]. Як бачимо, практично всі його титули симетрично розподілені між Україною та Росією, що дає змогу вправному ділкові користуватися протекцією та певними матеріальними перевагами з боку патріотів обох країн.

Конкретним прикладом дієвості такого підходу є текст «Захистимо священну Аратту» [11]. Від кого ж слід захищати антинаукову байку щодо трипільської Аратти? Виявляється від «... провідних фахівців з трипільської археологічної культури» Н. Бурдо та М. Відейка, від «ширих українців» - професорів Л. Залізняка та В. Отрошенка, літератора та видавця В. Довгича [12]. їм протиставлені «дійсні патріоти: академіки М. І. Сенченко і Г. В. Щокін, підприємець В. М. Лазоренко, колекціонер О. С. Поліщук» [13], що фінансували видання трьох грубесних томів шіловських фантазій [14-16]. Такий-от реальний практичний зиск від скандального конфлікту колишнього науковця, а нині - літератора й «спасителя» людства, з професійною наукою.

Як бачимо, критерій, згідно з яким «дійсні патріоти» відрізняються від несправжніх, полягає в оцінці творчості Ю. Шилова. При цьому арієзнавець болісно реагує на звинувачення в «російському шовінізмі» [17]. Свого часу, араттсько-арійську концепцію названої особи нами було розцінено як позицію «етнічного росіянина-інтернаціоналіста» [18]. Відтоді вийшло друком, за

сприяння жуйних українських спонсорів, до дюжини нових книжок Ю. Шилова, де послідовно пропонується суто російське бачення доісторії України. Щодо араттської складової міфу про Аратту та Аріан як пракореня Русі можна докладніше прочитати у М. Ю. Відейка [19].

Мабуть, треба додати кілька слів до складних взаємин Ю. Шилова з не чужою йому археологією. Народний академік, перераховуючи свої титули й посади, чомусь скромно замовчує, що в науковому середовищі він відомий як кандидат історичних наук. Чи арієзнавця бентежить той факт, що процедура проходження його скандальної дисертації розпочалась з фальсифікації результатів голосування на відділі археології енеоліту - бронзової доби Інституту археології АН УРСР, здійсненої його науковим керівником [20]? Втративши роботу в Інституті через порушення трудової дисципліни Ю. Шилов цілком присвячує себе творенню міфічної історії України, послідовно вписуючи її до арійського контексту. З приводу ж «академічного авторитету» Ю. Шилова, відзначеного В. Шнірельманом, хочеться заперечити, позаяк перший не працює в жодній академічній установі й, тим більше, не є чинним членом такої. Бутафорії на кшталт «Академії оригінальних ідей» чи «Православної російської академії» нічого спільного з академічною наукою не мають.

Пікантність ситуації полягає ще й в тому, що православна братія сусідньої держави одарила академічним саном ... неоязичника, себто - поганця, що трактує факт християнізації Київської держави як перший крок до загибелі слов'янства. Цитую: «А треба "повертатися до нової весни" *Неоязичництеа з його природними архетипічними засадами цивілізації*; іншого виходу-порятунку немає» [21, с 194]. Втім, уважні аналітики знайшли пояснення такій дивній, як на російських православних, терпимості:

«Отже, можна зробити висновок, що РПЦ обгрунтовує свою позицію стосовно тих, кого вона вважає ворожими до себе, не стільки відмінностями в розумінні божественного, розходженнями в догматиці, не сприйнятті морально-етичних принципів цих рухів, скільки національно-патріотичною риторикою. У цьому відношенні їй доводиться вести боротьбу на одному полі разом з патріотично налаштованими російськими неоязичниками, з якими вона ділить спільних ворогів - Захід, лібералів і демократів, та, звичайно ж, євреїв» [22].

Загалом збірка есе, статей та нарисів «Чого ми варті» підтверджує, що арійська ідея, яку Ю. Шилов так дбайливо викохує на вітчизняному ґрунті,

подається українському читачеві в пакеті з поганством, націоналізмом нацистського гатунку, антисемітизмом та окультизмом. Та ще виходить приправа до нібито української національної ідеї! Показово, що «оріянин» не заперечує своєї співпраці з неонацистським часописом «Спадщина пращурів», та з рухом «Нові праві» в Росії, а участю в «Російському загальнонародному русі» та розробкою його програмних засад Ю. Шилов щиро пишається [23]. І це є позиція. Так само не є випадком, що він працює у приватному вузі, який, свідомо чи підсвідомо, але системно дискредитує Україну перед світовою спільнотою. Додає до скарбнички дискредитації свій срібник і «професор із селянського роду»: «Вже слід явища називати своїми іменами, а події визначати системно - уникаючи обмежень інтересами однієї етнокультури (нині це зазвичай єврейська, що виборола таке право своїми сумнівними Торою, сіонізмом, голокостом, «антисемітизмом» - спрямованим нею ж проти арабів та ін.)» [24]. Потрапляючи у середовище однодумців, ну, скажімо, на «Собор народів Білорусі, Росії, України» (Запоріжжя, 17-19 травня 2004 р.) народний академік висловлюється ще конкретніше: *«Слід визнати, що три революції, громадянська та, як мінімум., друга світова війна, крайньою мірою два голодомори - є Голокост, що проводиться (по-нині!) євреями проти слов'ян....* Блаватська, Реріхи, Шилов - вже своє слово сказали: концептуальне, ідеологічне теж. ... Слово тепер за політиками, за військовими, за економістами» [25]. Цікаво, на що розраховує Ю. Шилов, закликаючи військових до розв'язання етнонаціональних проблем? Схоже, що йому ввижається остаточне вирішення єврейського питання, яке розпочав Гітлер, продовжив, але не встиг завершити, Сталін.

Але, ніби передчуваючи такі закиди, творець «нової теорії історії людства» на ним же поставлене запитання: «Як рятуватися [від сіонізму - В. О.]?» відповідає: «Хірургія не допоможе (Гітлер вже спробував), терапія також (спробував Сталін): "- " повторюю, є необхідним і незнищеним. Вихід тільки один: зміцнення "+", організму». Єдиним «у державі та світі» політиком, «який має мужність вказувати на смертоносність сіонізму й протиставляти йому життєдайність українства - це Г. В. Щокін, засновник МАУП» [26]. Ці відверті цитати наведені з передвиборного інтерв'ю Ю. Шилова - кандидата в народні депутати до Верховної Ради від Української консервативної партії.

Така відверта відповідь на провокаційне запитання звучить не вперше. Проте в цивілізо-

ваних країнах людину, що його озвучує, невідвотро чатує кримінальна відповідальність, а ми тільки очима лупаємо на витівки провокаторів. Попри всі титанічні зусилля Ю. Шилова, Верховна Рада таки розібралася, хто винний у геноциді українського народу шляхом голодоморів - комуністичний режим Імперії Зла. Нагадаю, що вперше звинувачення радянському режимові в геноциді українців пролунало ще 25 років тому в Єрусалимі, у доповіді Дж. Мейса на конференції з проблем Голокосту [27].

Але повернемося до арійської теми в опусах Ю. Шилова. Не можна твердити, що він механічно її скопіював за російськими лекалами. Як людина творча, з нічим не погамованою фантазією, народний академік конструює суперавтохтонну етнокультурну конструкцію протяжністю в 21 тис. років. На відміну від російських колег, що обмежують прабатьківщину аріїв якщо не тундрою, то Південним Уралом і виводять з аріїв слов'ян («Москва - третій Аркаїм», а останній - «місце виходу протослов'янської групи арійського народу»), він розуміє, що за полярним колом прабатьківщини бути не могло, та ще й суворо засуджує «штучне роздування слави зауральського Аркаїму» [28].

Ю. Шилов починає власну історію праслов'ян ледь не з мисливців на мамонтів верхнього палеоліту, посилаючись на найдавнішу в світі історичну пам'ять слов'ян. І лише десь з середини V тис. до н. е., під крилом у трипільців Аратти (ядро індоєвропейської мовної спільноти), на її степовій окраїні, визрівають арії (Аріан, за термінологією есеїста). Слов'янський етап розвитку етнокультури прямих спадкоємців Аратти розпочинається в 2400-1700 рр. до н. е. Арії Наддніпрянщини в середині II тис. до н. е. залучають слов'ян до міграції в Індію, де на межі Н-I тис. до н. е. оріяни (діти від шлюбів араттів та аріїв) та боруси (борисфеніти) нарікають *себе* етнізмом слов'яни. Потім частина з них повертається на прабатьківщину. Кіммерія та Скіфія оголошуються найбільшими об'єднаннями слов'ян. «Общинна» слов'янська цивілізація протиставляється рабовласницьким Греції та Риму, потім Візантії та Хазарії й зрештою переможно трансформується в царську Росію: **«общинність-комунізм» одвічно притаманний та збережений слов'янством** [29].

На чому ж базується такий революційний перегляд доісторії слов'янства? На трьох китах: 1) праці хворого шумеролога А. Кіфішина; 2) інформація з «Велесової книги», яка вважається науковцями фальсифікатом; 3) власні фантазії/видіння народного академіка. Зрозуміло, що

професійної науки тут нема, оскільки вона оголошена самим же Ю. Шиловим «офіційною». Коментувати припущення щодо парування араттів з аріями, від якого й пішли слов'яни / оріяни, надто важко. Нагадаю, що арії покинули прабатьківщину, хоч де б вона була, та вийшли на арену історії близько 1500 р. до н. е. на Передньому Сході, а мову слов'ян історики фіксують після 700 р. н. е. в Центрально-Східній Європі. Тому для переконливого поєднання названих етносів у часі у нас просто немає ніяких фактів. Фактично ж все Ю. Шилова є типовою локшиною на вуха так званої «еліти слов'янських народів» [30]. Яка на пострадянському просторі сьогодні «еліта» - загальновідомо.

Утім, аналізувати будь-які твердження Ю. Шилова - справа марудна й марна, позаяк той живе у світі недоведених аксіом. Зрозумілішим він є у своїх політичних уподобаннях. Ось, наприклад, віхи «погибелі слов'янства», виведені ним: 867, 988, 1905, 1917, 1991, 2004 рр. [31]. Йдучи за логікою теоретика, помічаєш, що коли в Кремлі виникають проблеми, то це вже і є погибель слов'янства. Пробачте, якому слов'янству? Міф щодо слов'янської цивілізації, монографічно педальований Ю. Шиловим [32], не більше ніж фантом. Не було такої ніколи. Історично слов'яни належали й належать до різних цивілізацій (католицької, православної, мусульманської). В контексті ж доісторії про будь-яку цивілізацію (трипільську чи слов'янську) вести мову не зовсім коректно.

Сталося так, що після Другої світової війни Кремлю вдалося поневолити практично весь слов'янський світ, силоміць загнавши його до соціалістичного хліва. 1991 року ця химерна споруда остаточно розвалилася й почався прогресивний процес відродження слов'янських державностей, що завершився в 2006 р. відновленням незалежності Чорногорії. Кому зі слов'ян від того стало гірше? Проблеми є у тих наших одноплемінників, хто досі ще не визначився з європейським вибором. Нормальні ж слов'яни вже долучилися до «золотого мільярду» успішної західної цивілізації. Ось і нам не запізнитися б, долаючи брудну хвилю промосковської контрпропаганди з арійським присмаком ксенофобії, пропоновану Ю. Шиловим та його наставниками з МАУП.

А тепер про ризики, що випливають з активності згаданої установи. Істеричне нацькування життєдайних українців на сіоністів ініціативними міфотворцями запрограмоване не лише на ускладнення відносин України з державою Ізраїль. Помічено, що кожна антисемітська акція

після Другої світової війни планувалась, головним чином, проти США - держави, що є нині чи не єдиним гарантом нашої безпеки. Саме на ефект послаблення американського бажання захищати Україну спрямовані нині, на наш погляд, зусилля демонстративних антисемітів. Відомо, що хвилі світового тероризму на початку 70-х років минулого століття, передувала системна антисемітська пропаганда серед арабів Палестини. Проект було розроблено аналітиками з КДБ, а рух кривавої хвилі, що стала з часом самодостатньою, не вдається зупинити й сьогодні. Не виключено, що декому кортить застосувати палестинські рецепти щодо нашої держави, з легко прогнозованими наслідками. Такі ризики можуть швидко трансформуватися в пряму загрозу державності. Слід чітко усвідомити: якщо антисемітські акції спрямовуються проти США - гаранта нашої безпеки, то вони б'ють і по Україні. Патріотизм і антисемітизм є речі несумісні.

Вельми турбує нав'язливе бажання Ю. Шилова пробитися зі своїми неадекватними фантазіями та пропозиціями до ближнього кола Президента:

«Священник Віктор Андрійович до революції вже залучив: правлять над Майданом молебні. Є й науковці: майже кожен із оточення Президента - як не доктор то кандидат якихось наук Національної академії наук України. Проте автора художньо-документального "Що БОГ дав", а також науково-концептуальних "Джерел слов'янської цивілізації" (з розділом "Космічні таємниці могил") серед дружнього оточення Президента немає. Не можу сказати на зло це, а чи на добро? В. А. Ющенко схиляється, на-

певно, до другої відповіді; В. І. Холошня та В. І. Пилипенко - до першої... Шляхи, що ми їх обираєм! Час покаже, хто був правий, а хто лівий: до життєдайного "+", чи до смертоносного "-" наблизив майбутність» [33].

Ці зітхання з присмаком шантажу можуть у когось викликати посмішку. Але уявіть собі, що в оточенні глави держави з'являється віщун і починає розповідати ошелешеному світові про «↔», читай - єврейську загрозу. Круто?

Наведені приклади наочно демонструють нам, як міцно суто наукова арійська проблема переплетена з арійським міфом і як важко буде досягти їхнього чіткого розмежування. Підозрюю, що аналіз та оцінка позанаукового доробку Ю. Шилова, здійснені вище, навряд чи задовольнять ширші кола патріотичної та заклопотаної проблемами рідної історії громадськості. Громада підсвідомо вимагає очікуваних нею відповідей на складні питання. А всякий попит породжує пропозиції у вигляді розмаїття псевдонаукових сурогатів, які сукупно формують угноєне поле для визрівання плодів сучасної міфотворчості. Емоційно поданий та науково упакований міф оволодіває масами за посередництва засобів масової інформації. Та міфотворцям цього замало, й вони розпочинають галасливу кампанію за визнання «науковості» міфу професіоналами. Науковці відповідають стримано, фактично перебуваючи у стані снобістського нейтралітету, пасивного опору чи кругової оборони. У міфотворців, зазвичай жодних гальм не помічається. Вони звертаються до широкого загалу й паплюжать «офіційну» науку, маючи з того, як було зазначено вище, непоганий практичний зиск.

1. Шнирельман В. А. Интеллектуальные лабиринты: очерки идеологии в современной России / Московское бюро по правам человека.- М.: Academia, 2004.- 480 с.
2. Каныгин Ю. Начало и конец времен.- К.: А.С.К., 2005.- 500 с.
3. Шилов Ю. Чого ми варті.- К.: Аратта, 2006.- 292 с.
4. Там само.- С. 185-191.
5. Корняк В. А. Реи.: Шнирельман В. А. Интеллектуальные лабиринты: очерки идеологии в современной России / Московское бюро по правам человека.- М., Academia, 2004.- 480 с; Шнирельман В. А. Лица ненависти (Антисемиты и расисты на марше) / Московское бюро по правам человека.- М., Academia, 2005.-360 с. // Вестник Евразии.- М., 2006.- № 1 (31). Независимый научный журнал.- С. 203.
6. Шнирельман В. А. Интеллектуальные лабиринты... - С. 123-225.
7. Шнирельман В. А. Аркаим: место встречи национализмов // Россия и Восток: взгляд из Сибири: Материалы и тезисы докладов к XI Международной научно-практической конференции.- Иркутск: Изд-во Иркутского ун-та, 1998.- Т. 1.-С. 165.
8. Шнирельман В. А. Интеллектуальные лабиринты... - С. 215-225.
9. Шнирельман В. А. Перун, Сварог и другие: русское неоязычество в поисках себя // Неоязычество на просторах Евразии.- М.: Библейско-богословский институт св. апостола Андрея, 2001.- С. 10-38.
10. Шилов Ю. Чого ми варті...- С. 215.
11. Там само.- С. 35-38.
12. Там само.- С. 36-37.
13. Там само.- С. 37.
14. Шилов Ю. О. Джерела витоків української етнокультури XIX тис. до н. е.- II тис. н. е.- К.: Аратта, 2002.- 272 с
15. Шилов Ю. О. Праслов'янська Аратта.- К.: Аратта, 2003.- 56 с
16. Шилов Ю. А. Истоки славянской цивилизации.- К.: МАУП, 2004.-704 с.
17. Шилов Ю. Чого ми варті...- С. 36.
18. Етнічна історія давньої України / П. П. Толочко, Д. Н. Козак, О. П. Моця, В. Ю. Мурзін, В. В. Отрощенко, С. П. Сегеда.- К.: Ін-т археології НАН Укр., 2000.- С. 23.

19. *Відейко М. Ю.* Трипільська культура і міф про сонцесайну Аратту // Магістеріум НаУКМА. Археологічні студії.- 2005*- Вип. 20.- С. 23-30.
20. *Шилов Ю. А.* Победа- К., 2000.- С. 15.
21. *Шилов Ю.* Чого ми варті...- С. 194.
22. *Шнирельман В. А.* Перун, Сварог и другие... - С. 38; див. також: *Шнирельман В. А.* Назад к язычеству? Триумфальное шествие неоязычества по просторам Евразии // Неоязычество на просторах Евразии.- М.: Библейско-богословский институт св. апостола Андрея, 2001.- С. 130-143.
23. *Шилов Ю.* Чого ми варті...- С. 177.
24. Там само.- С. 184.
25. Там само.- С. 288, 290.
26. Там само.- С. 87.
27. *Мейс Дж.* Геноцид // Енциклопедія сучасної України.- К., 2006.- Т. 5.- С. 470-472.
28. *Шилов Ю.* Чого ми варті...- С. 213.
29. Там само.- С. 21, 286-287.
30. Там само.- С. 290.
31. Там само.- С. 285.
32. *Шилов Ю. А.* Истоки славянской цивилизации...-292 с.
33. *Шилов Ю.* Чого ми варті... - С. 284.

V. *Otroshchenko*

SOME NUANCES OF ARYAN MYTH

The article is dedicated to the peculiarities of Aryan myth restorations in the uncertain situation of modern Ukraine, when archeology becomes a hostage of political games and provocations.